

Dr Jacek Wysocki

Instytut Archeologii

UKSW w Warszawie

SPRAWOZDANIE

Z badań archeologicznych grodziska Trupel

woj. warmińsko-mazurskie, pow. iławski, gm. Kisielice

Stanowisko archeologiczne określone jako grodzisko Trupel znajduje się na obszarze AZP 28-50 oznaczone jako stanowisko nr 14, zostało zlokalizowane w 1994 roku w trakcie badań AZP przez Marka Jagodzińskiego. W miejscowości stanowisko zostało oznaczone numerem IV. Stanowisko znajduje się na terenach leśnych znajdujących się w administrowaniu lasów państwowych, na działce nr 3003/2 w Nadleśnictwie Jamy, Toruńskiej Dyrekcji ALP.

Badania podjęto w związku z realizacją programu „Katalog grodzisk Warmii i Mazur”, w ramach pierwszego etapu badań (lata 2012-2015), kierowanego przez prof. Dr hab. Zbigniewa Kobylińskiego. Kierownikiem badań był dr Jacek Wysocki. W badaniach uczestniczyli studenci archeologii Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prace terenowe prowadzono w terminie 08.07.- 09.08.2013 roku, na podstawie pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, WUOZ w Olsztynie, Del. W Elblągu, nr 297/2013, z dnia 08.07.2013r.

Badany teren znajduje się w obrębie Pojezierza Iławskiego w jego południowej części. Ukształtowany został w trakcie faz recesyjnych zlodowacenia bałtyckiego, przez wody spływające z czoła lodowca w kierunku południowo-zachodnim, dlatego też wśród utworów powierzchniowych dominują tu pokrywy piaszczyste o różnej miąższości. Formy morenowe, powstałe w starszych fazach zlodowacenia zostały częściowo rozmyte i przykryte piaskami, dlatego też rzeźba tego terenu nie jest tak „młoda” jak w przypadku terenów znajdujących się bardziej na północ. Między wyniesieniami znajdują się obszary równinne, częściowo podmokłe, występują tu także jeziora, najczęściej pochodzenia wytopiskowego. Do nich spływają niewielkimi ciekami wody z terenów wysoczyznowych.

Grodzisko Trupel znajduje się przy zachodnim krańcu basenu jeziora Trupel, nad niewielki, bezimiennym ciekim wodnym, wpadającym do jeziora od zachodu. Strumień płynie w głębokim jarze tworzącym naturalną barierę terenową i w przeszłości był on z pewnością ważną przeszkodą na szlaku z kierunku N – S, z Ziemi Chełmińskiej w kierunku Malborka. Badany obiekt znajduje się na północnej krawędzi jaru, około 1 km powyżej ujścia strumienia do jeziora, na orograficznie lewym jego brzegu. Aktualnie teren ten znajduje się między jarem strumienia – na południu, a drogą asfaltową z miejscowości Trupel do Biskupca Pom., biegnącą w kierunku wschód – zachód. Należy w tym miejscu nadmienić, że teren cypla wysoczyzny, na którym znajduje się badany obiekt został w znacznym stopniu przekształcony i zniszczony na skutek prac ziemnych (pobieranie piasku), prawdopodobnie właśnie w trakcie budowy drogi, co miało miejsce w końcu XIX wieku. Wskutek tych

prac teren został na tyle zniszczony, że domniemane grodzisko zachowało się prawdopodobnie jedynie fragmentarycznie, jak sądzono w części południowej i zachodniej. Właśnie obserwacje zniszczeń i stanu zachowania obiektu były głównymi przesłankami lokalizacji wykopów badawczych. Zostały one zlokalizowane w części południowo-zachodniej obiektu, przy krawędzi jaru, gdzie jak sądzono zachowały się relikty wałów obronnych obiektu oraz inne ślady osadnictwa.

W trakcie badań założono 5 wykopów badawczych o charakterze sondażowym i powierzchni 61m².

Lokalizacja wykopów była spowodowana zarówno potrzebami badawczymi jak również możliwościami działań na terenie młodego lasu, w taki sposób, aby spowodować jak najmniej zniszczeń w drzewostanie.

Wykop 1 został zlokalizowany po linii N–S od krawędzi jaru w kierunku wnętrza obiektu. Spodziewano się zlokalizować w nim pozostałości ewentualnego wału obronnego, na co wskazywało ukształtowanie terenu, jak i wyniki wcześniejszych badań geologicznych. Wykop miał wymiary 7 x 2 metry, dłuższą osią zorientowany po linii N-S. Kolejne 3 wykopy zorientowano po linii wyznaczonej pod kątem 45° w stosunku do osi wykopu 1, w celu uzyskania przekroju przez domniemany majdan obiektu, oraz uchwycenia miejsca, od którego zaczynają się zniszczenia spowodowane przez wybierzysko piasku. W wyniku tego zabiegu uzyskano profil o długości 19 metrów, w którym widoczne są zarówno nawarstwienia kulturowe obiektu archeologicznego, jak o wyrażnie można określić miejsce od którego teren jest już zniszczony. Przestrzeń między wykopami 1 i 2 oznaczono jako wykop 1a i również została ona przebadana, z względu na zlokalizowanie to pozostałości obiektu archeologicznego.

W wyniku przeprowadzonych prac okryto:

884 fragmenty ceramiki

28 zabytków wydzielonych

2 fr kości zwierzęcych

Pobrano 8 prób węgla drzewnego oraz 3 próby sedymentów, jak również 23 próby polepy.

W trakcie eksploracji wydzielono 45 jednostek stratygraficznych.

Przekładając dane archeologiczne na język potoczny, wyniki są następujące:

- Nie odkryto śladów wału obronnego na krawędzi jaru.
- Odkryto natomiast ślady obiektu obszernego mieszkalnego, naziemnego, częściowo podpiwniczonego, który był zbudowany techniką szkieletową, ze ścianami polepianymi(wypełnionymi) gliną. Być może był to nawet budynek piętrowy. Budynek ten, pochodzący z późnego średniowiecza (XIV w.) został zniszczony w wyniku pożaru, który spowodował wypalenie i zawalenie się obiektu. Stąd we wnętrzu obiektu znajdowała się duża ilość spalenizny, w której odkryto większość przedmiotów ruchomych. Wśród nich znajdowała się stosunkowo duża ilość ceramiki i to w większości zwanej „stołową”, to jest fragmentów naczyń cienkościennych, starannie wykonanych i ozdobnie wykończonych, dobrze wypalonych wypałem redukcyjnym, co dało ich stalowoszarą barwę. Występują tu między innymi fragmenty dzbanów z uchem, pucharków i czarek,

jak również naczynia o formie garnków z pokrywkami. Ponadto odkryto także ceramikę tak zwaną „kuchenną”, to jest naczynia o grubszych ściankach, o formach garnkowych, mniej starannie wykonane, ale również zaawansowane technologicznie podobnie jak te „stołowe”. Pozostałe przedmioty odkryte w obrębie obiektu to w większości okucia o charakterze budowlanym. Brak przedmiotów codziennego użytku, a zwłaszcza „cenniejszych”, może świadczyć o udanej ewakuacji mieszkańców obiektu w związku z pożarem. Wypalone ściany obiektu runęły częściowo do jego wnętrza, a częściowo na zewnątrz. Należy podkreślić, że wykopy objęły jedynie fragment obiektu mieszkalnego i pogorzeliska i uchwyciły z pewnością południową krawędź obiektu, z dużym prawdopodobieństwem można powiedzieć, że także północną i zachodnią. Poza wykopem pozostała część wschodnia obiektu, nie wiadomo jak duża.

- Jak się wydaje, po pożarze teren obiektu został porzucony, nie odbudowano żadnego obiektu na miejscu pogorzeliska. Stąd dość dobrze zachowane relikty spalonego obiektu, poniszczone jedynie przez niewielkie wkopy związane z sadzeniem drzew. Wydaje się jednak, że teren ten był także nieużytkiem w okresie między zniszczeniem odkrytego przez nas obiektu mieszkalnego, a wykonaniem wybieżyska pisaku, gdyż relikty pogorzeliska odkryto stosunkowo płytko i były stosunkowo dobrze zachowane, szczególnie płyty polepy, które przy orce raczej uległyby destrukcji.

- Ustalono także miejsce, od którego rozpoczęto eksploatację piasku na budowę drogi i nastąpiło całkowite zniszczenie wcześniejszych nawarstwień. Można je określić jako około 15 metrów na północny wschód od zachodniej krawędzi wykopu 1 i 2. Zatem teren, który może zawierać relikty archeologiczne, to pas około 15 metrów od krawędzi jaru, na przestrzeni od drogi wzdłuż krawędzi jaru. Południowo-wschodnia granica tego terenu jest także dość wyraźnie widoczna w formie krawędzi wybieżyska.

Nasuwa się pytanie, co zatem odkryto w miejscu zwanym „grodzisko Trupel”, skoro nie ma tam śladów konstrukcji obronnej? Na mapach z końca XIX i początków XX wieku (niemieckich) miejsce to posiada nazwę własną i określane jest „Müchl Berg” – czyli „Młyńska Góra”. Należy zatem przypuszczać, że odkryliśmy miejsce lokalizacji średniowiecznego młyna, tym bardziej, że mimo przekształceń terenu w wyniku budowy drogi, w wyniku dokładniejszych jego oględzin można zauważyć ślady zbiornika wodnego, będącego być może stawem młyńskim, śladów konstrukcji spiętrzających wodę, a być może także śladów kanału ulgi. Młyn średniowieczny, nie był najczęściej jednym budynkiem, lecz miał charakter folwarku. Być może w trakcie badań natrafiliśmy na pozostałości budynku mieszkalnego z takiego kompleksu młyńskiego, a dalsze badania mogłyby pozwolić na odkrycie także pozostałości samych urządzeń hydrotechnicznych i technicznych młyna.

Jest to jednak zadanie dla innego zespołu badawczego, badającego inne aspekty osadnictwa średniowiecznego.

Wnioski konserwatorskie, są w tym przypadku następujące:

Na szczęście obiekt nie jest dotychczas wpisany do rejestru zabytków, gdyż:

1. Funkcjonalnie jest to inny obiekt niż zapisane to było w AZP i innych dokumentach archiwalnych.

2. Szczegółowe analizy wykazały, że obiekt ten nie znajduje się na terenie miejscowości Trupel, ale na terenie miejscowości Piotrowice Małe st. V, gmina Biskupiec, nowomiejski, woj. warmińsko-mazurskie, dz. Nr 3003/2
3. Należy przeprowadzić szczegółowe badania samego obiektu w celu precyzyjnego określenia terenu nie zniszczonego wybierzyskiem i ten teren objąć ochroną przez wpis do rejestru zabytków
4. Należy przeprowadzić szczegółowe badania terenu na zachód od badanego obecnie obiektu, na którym znajdują się relikty układu hudrotechnicznego (wał zaporowy przegradzający jar, staw młyński) i teren ten również objąć ochroną przez wpis do rejestru zabytków wraz z terenem określanym wcześniej jako grodzisko. Badania powinny być przeprowadzone z udziałem geomorfologów, przyrodników i archeologów.
5. Teren chroniony powinien być określony jako „młynisko” średniowieczne.
6. Powinien być sporządzony dla całego terenu „młyniska” plan ochrony i udostępnienia obiektu, z odpowiednimi tablicami informacyjnymi, ponieważ jest to, jak się wydaje teren o charakterze unikatowym jako stanowisko archeologiczne, a jego położenie daje bardzo duże możliwości wykorzystania jako obiektu o charakterze oświatowym i turystycznym.
7. Ze względu na odkrycie w pobliżu także kurhanów być może należałoby się zastanowić nad powołaniem na tym terenie parku kulturowego, który byłby niewątpliwą atrakcją turystyczną i ciekawym przedsięwzięciem konserwatorskim. W obręb parku kulturowego mogłyby zostać włączone także pozostałości folwarku w Truplu, oraz znajdujący się na terenie miejscowości cmentarz rodowy dawnych właścicieli (anglików) ze znajdującą się na jego terenie piękną kaplicą grobową w stylu gotyku angielskiego, ostatnio ulegającą ogromnej dewastacji.